

Lublin, 19 kwietnia 2022 r.

dr hab. Małgorzata Ganczar
Katedra Publicznego Prawa Gospodarczego
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

R e c e n z j a
rozprawy doktorskiej Pana mgr. Piotra Pieńkosza
pt. „Pieczęć elektroniczna w obrocie prawnym w Polsce”
Warszawa 2022, stron 382.

W związku z powołaniem mnie uchwałą z dnia 22 lutego 2022 r. przez Radę Dyscypliny Nauki Prawne Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr. Piotra Pieńkosza pt.: „*Pieczęć elektroniczna w obrocie prawnym w Polsce*”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Grażyny Szpor oraz promotora pomocniczego dr. Kamila Czaplickiego, przedstawiam poniżej jej ocenę.

I. Autor przedmiotem analizy uczynił pieczęć elektroniczną w obrocie prawnym w Polsce – problematyka nie analizowana do tej pory w sposób kompleksowy w piśmiennictwie przedmiotu, podejmowana w literaturze prawniczej stosunkowo rzadko, głównie w komentarzach, opracowaniach poradnikowych obejmujących wybrane zagadnienia i prezentujące je w ujęciu teoretycznym. Rozwój elektronicznego obrotu prawnego kojarzony jest głównie z funkcjonowaniem podpisu elektronicznego jako narzędzia umożliwiającego przede wszystkim identyfikację podmiotów, które przesyłają dokumenty drogą elektroniczną. Natomiast ostatnie lata wiążą się ze zmianami, w wyniku których w części przypadków koncepcja podpisu elektronicznego rozmija się z potrzebami uczestników obrotu elektronicznego. Następuje automatyzacja procesów realizowanych w ramach elektronicznego obrotu prawnego bez udziału człowieka. Koncepcja e-pieczęci może być właśnie wykorzystywana w ramach zautomatyzowanych procesów zarządzanych przez systemy informatyczne. Dodatkowo obszar badawczy charakteryzuje duża dynamika zmian przepisów prawnych, co wymaga w płaszczyźnie doktrynalnej

szerszych i kompleksowych opracowań odnoszących się do tak istotnej dziedziny życia społecznego. Niewątpliwie istnieje potrzeba prowadzenia pogłębionych analiz w tym zakresie, a recenzowana rozprawa doktorska dobrze wpisuje się w ten nurt badawczy.

Wybór tematu rozprawy doktorskiej zasługuje na aprobatę, jest aktualny, interesujący, a przy tym istotny nie tylko w wymiarze teoretycznym, ale również praktycznym. Przyjęty zakres rozważań jest ambitny, świadczy o szerokim i dogłębnym spojrzeniu badawczym na analizowane zagadnienie. Rozprawa ma charakter analizy prawniczej przygotowanej w głównej mierze z wykorzystaniem metody dogmatycznej. Doktorant nie ograniczył się jedynie do omówienia tekstów aktów normatywnych oraz przestudiowania dorobku doktryny i orzecznictwa, ale przeprowadził także badanie empiryczne (str. 34 i n.), które pozwalają na wyciągnięcie wartościowych wniosków i ukazują praktyczny wymiar stosowania analizowanych przepisów. Tytuł dysertacji odpowiada zatem obszarowi podjętych i przeprowadzonych badań oraz jest zgodny z jej treścią.

II. Ogólnym celem dysertacji, zdaniem Autora, jest wypełnienie luki poznawczej w zakresie pieczęci elektronicznej i jej roli w elektronicznym obrocie prawnym w Polsce, co wynika z faktu, że narzędzie to nie występowało dotychczas w rodzimym systemie prawnym. Brakuje publikacji zawierających propozycje możliwych do zastosowania w Polsce sposobów wykorzystania pieczęci elektronicznej oraz identyfikujących i opisujących praktyczne problemy, które mogą towarzyszyć temu procesowi. Dlatego też Autor wskazuje na praktyczny cel prowadzonych rozważań, którym jest ustalenie, jak zastosować w elektronicznym obrocie prawnym e-pieczęć, by wykorzystać jej potencjał z korzyścią dla uczestników tego obrotu. Warte podkreślenia jest także zwrócenie uwagi przez Autora na konieczność zidentyfikowania barier, które mogą wystąpić w trakcie wdrażania w Polsce tego narzędzia.

Autor wskazuje problem badawczy związany z efektywnym wykorzystaniem pieczęci elektronicznej, jako swoistego novum w polskim systemie prawnym, co wymaga z jednej strony poznania możliwości tego narzędzia, z drugiej zaś skonfrontowania tych możliwości z prawną regulacją e-pieczęci. Zaznacza, że w zależności od przyjętego kierunku, działania prawodawcy mogą wspierać rozwój pieczęci elektronicznej, jak również prowadzić do ograniczania jej potencjału. Poddane analizie regulacje prawne mogą wpływać na to, w jakich obszarach i w jaki sposób można wykorzystywać e-pieczęć. Dla jasności rozważań Doktorant przyjął tezę rozprawy, zgodnie z którą wdrożenie

rozwiązań opartych na wykorzystaniu pieczęci elektronicznej zwiększa efektywność działań uczestników elektronicznego obrotu prawnego. Główną tezę pracy Autor uzupełnił trzema tezami pomocniczymi, które ułatwiają w pewnym stopniu jej interpretację.

Wskazane we wprowadzeniu przez Autora metody badawcze pozwalają na zrealizowanie założonych celów. Zostały one prawidłowo dobrane, Doktorant posłużył się przede wszystkim metodami: prawno-dogmatyczną, pomocniczo wykorzystując metodę historyczną i porównawczą. Uzupełniając Autor wykorzystał metodę empiryczną posługując się metodą tajemniczego klienta i zanalizował uzyskane dzięki temu wyniki. Mając na uwadze problematykę rozprawy wybór metod badawczych był trafny.

III. W zakresie struktury pracy została ona dostosowana do podjętego tematu, celów i założeń badawczych. Praca składa się z pięciu rozdziałów podzielonych na mniejsze jednostki redakcyjne, w pracy wyodrębniono wstęp zawierający cele pracy, temat badawczy, tezy i strukturę pracy oraz przyjęte przez Autora metody badawcze. Merytoryczną część pracy poprzedza praktyczny wykaz skrótów. Każdy z rozdziałów poprzedza wstęp a zakończony jest podsumowaniem wskazującym najważniejsze problemy przedstawione w danym rozdziale z akcentem na wnioski płynące z merytorycznych rozważań i analiz badanych źródeł. Po ostatnim rozdziale Autor umieścił podsumowanie, w którym dokonał prezentacji wniosków końcowych.

Struktura pracy jest przejrzysta i logicznie spójna. Konstrukcja pracy jest przemyślana i nie budzi zasadniczych zastrzeżeń. Praca stanowi kompleksowe ujęcie omawianej problematyki. Treść pracy odpowiada zakresowi wyznaczonemu w jej tytule. Pokazuje to umiejętność prawidłowego posługiwania się warsztatem naukowym.

Na szczególne uznanie zasługuje rozległe wykorzystanie materiałów źródłowych. Bibliografia zawiera około 500 pozycji, w tym akty normatywne (186 akty), orzecznictwo, literaturę przedmiotu (162 pozycji bibliograficznych) oraz dokumenty i źródła internetowe. Tak duża ilość materiałów źródłowych, w tym również publikacji obcojęzycznych, wskazuje, że jest to bibliografia wyczerpująca. Ukazuje trud, jaki Autor włożył w przeprowadzenie analiz, a zarazem dowodzi dużej skrupulatności i rzetelności badawczej. Wymienione źródła mają odzwierciedlenie w treści recenzowanej rozprawy i w przypisach.

Rozprawa została napisana językiem prawniczym, w precyzyjny, zrozumiały i jasny sposób, a cała praca jest starannie przygotowana pod kątem edytorskim.

IV. Od strony merytorycznej rozprawa również zasługuje na wysoką ocenę. Sformułowane we wstępie przez Autora tezy badawcze zostały poddane analizie w poszczególnych rozdziałach pracy.

W rozdziale pierwszym Autor przedstawił rys historyczny wykorzystywania w obrocie prawnym pieczęci tradycyjnej. Dzięki temu wprowadził do tematyki pracy, oraz pokazał proces stopniowej utraty przez pieczęć tradycyjną przypisywanych jej wartości, jako narzędzia służącego podnoszeniu poziomu bezpieczeństwa obrotu prawnego. W rozdziale tym omówiono także etapy wprowadzania nowego narzędzia w elektronicznym obrocie prawnym, czyli pieczęci elektronicznej. Następnie, bazując na analizie prawnoporównawczej zaprezentowano sposoby regulowania zagadnienia e-pieczęci w systemach różnych państw, w tym spoza Europy. Taki zakres rozdziału stanowi doskonałe tło do prowadzenia dalszych bardziej szczegółowych i analitycznych rozważań.

Rozdział drugi poświęcony został problematyce prawnej regulacji pieczęci elektronicznej, zarówno na gruncie prawa unijnego, jak i prawa krajowego. Omówione zostały cele, założenia i zasady rozporządzenia eIDAS dotyczące pieczęci elektronicznej. Opisane zostały regulacje unijnego rozporządzenia wspólne dla wszystkich rodzajów e-pieczęci. Autor w umiejętny sposób prowadzi czytelnika przez zmieniające się regulacje prawne, zwracając szczególną uwagę na wybrane, węzłowe zagadnienia. Pewien niedosyt można odczuć w zakresie analizy zasad sformułowanych w rozporządzeniu eIDAS. Dość pobieżnie potraktowana została zasada neutralności technologicznej, omawiając zasadę domniemania integralności danych i autentyczności tych danych, można było pokusić się o wyjaśnienie znaczenia atrybutów: integralności i autentyczności danych. Autor rozprawy we wstępie posługuje się także pojęciem cyberprzestrzeni, a także stwierdza: „*Stosowanie pieczęci elektronicznej ma więc podnosić poziom cyberbezpieczeństwa ...*”. W tej części rozprawy warto byłoby może odnieść się do zagadnień poruszonych we wprowadzeniu do pracy oraz ująć uporządkowaną siatkę terminologiczną pojęć, którymi Autor posługuje się w dysertacji.

Rozdział trzeci jest poświęcony zwykłej i zaawansowanej pieczęci elektronicznej, podczas gdy rozdział czwarty podejmuje tematykę kwalifikowanej e-pieczęci. Autor motywuje rozdzielenie obu zagadnień potrzebą wykazania różnic pomiędzy poszczególnymi rodzajami pieczęci elektronicznej oraz przeanalizowania, czy i w jaki sposób różnice te przekładają się na użyteczność każdej e-pieczęci. Każdy z rodzajów e-pieczęci został omówiony z punktu widzenia spełnienia wymogów prawnych dla ich

zastosowania, a także uwarunkowań technicznych. Częścią zarówno trzeciego, jak i czwartego rozdziału jest analiza skutków prawnych, które można osiągnąć posługując się danym rodzajem e-pieczęci. Wartościowe rozważania dotyczą analizy poszczególnych przepisów odnoszących się do stosowania każdego z rodzajów pieczęci elektronicznej. Na uwagę zasługują spostrzeżenia Autora wskazujące, że większość regulacji, które wskazują na zastosowanie kwalifikowanej e-pieczęci ma charakter punktowy, a więc dopuszcza się używanie opisywanego narzędzia w ściśle określonych, wymienionych z nazwy procesach (np. przekazywanie między organami administracji publicznej danych o złożonych przez osoby fizyczne deklaracjach dotyczących przewożenia środków pieniężnych oraz informacje zawarte w zgłoszeniu wwozu lub wywozu wartości i środków). W tej sytuacji niewielka liczba aktów prawnych odnoszących się do kwalifikowanej e-pieczęci oznacza, że tych procesów po prostu nie jest dużo (str. 269 rozprawy). W dalszej części pracy, na przykładzie przepisów k.p.a. zostało wykazane, że przepisy o charakterze ramowym były jak dotąd wprowadzane chaotycznie i brakowało kompleksowych działań prawodawcy w tym zakresie. Zawarte w końcowej części rozdziału czwartego rozważania dotyczące kwalifikowanej pieczęci elektronicznej stanowią swoisty pomost prowadzący do szczegółowych analiz przedstawionych w dalszej części rozprawy i sformułowania postulatów *de lege ferenda*.

W rozdziale ostatnim – piątym dokonano oceny tego, czy obowiązujące przepisy prawne w zakresie stosowania pieczęci elektronicznej w obecnym kształcie w odpowiedni sposób wykorzystują potencjał opisywanego narzędzia. Autor koncentruje się na dwóch możliwych do wykorzystania funkcjach, które może realizować e-pieczęć, tj. zabezpieczeniu integralności i autentyczności pochodzenia danych w postaci elektronicznej oraz stanowieniu nośnika oświadczeń woli osób prawnych. Ciekawe rozważania zawarte w tym rozdziale odnoszą się do propozycji wprowadzenia nakazu używania elektronicznej pieczęci. Biorąc pod uwagę wdrażane rozwiązania prawne w zakresie informatyzacji w Polsce, taki postulat może wzbudzić dyskusję nad skutecznością wprowadzonego obowiązku. W dalszej części rozdziału piątego Autor ukazał specyfikę stosowania e-pieczęci bazując na przykładach konkretnych spraw administracyjnych, dzięki czemu wskazał, czy i w jaki sposób wykorzystanie potencjału e-pieczęci może przełożyć się na efektywność działań administracji publicznej. Zwieńczeniem prowadzonych analiz jest zaprezentowanie odrębności pieczęci tradycyjnej i elektronicznej. Autor wskazuje obszary, w przypadku których pieczęć elektroniczna nie

jest w stanie realizować w elektronicznym obrocie prawnym funkcji odpowiadających tym funkcjom, które pieczęć tradycyjna spełnia w obrocie prawnym.

Przeprowadzone w pracy analizy pozwalają na ukazanie specyfiki stosowania pieczęci elektronicznej w elektronicznym obrocie prawnym. Wyniki prowadzonych przez Autora badań ukazują praktyczny wymiar stosowania przepisów dotyczących pieczęci elektronicznej oraz stanowią podstawę formułowania przez Autora interesujących wniosków, które dowodzą umiejętności logicznego myślenia, krytycznego podejścia, i samodzielności badawczej. Najważniejsze konkluzje wynikające z przeprowadzonych badań oraz postulaty *de lege ferenda* znalazły się w części „Podsumowanie i wnioski”. Zagadnienia podejmowane przez Doktoranta są ważne, istotne z punktu widzenia funkcjonowania administracji publicznej, niewątpliwie niekiedy trudne i ciągle niewystarczająco rozpoznane w badanym obszarze. Doktorant przedstawia pogłębione rozważania, opierając się na rozległej wiedzy teoretycznej, konfrontuje je z dorobkiem doktryny i orzecznictwa, nie unika ocen krytycznych wobec wypracowanego dotychczas dorobku doktryny, przytacza przykłady, które dobrze ilustrują praktyczny wymiar podejmowanych problemów. Problematyka podejmowana przez Doktoranta wiąże się niekiedy z koniecznością posługiwania się terminologią informatyczną, dlatego dużym walorem, wartym podkreślenia, recenzowanej pracy jest klarowny i przystępny sposób wyjaśniania kwestii technicznych, co ułatwia zapoznanie się z tą skomplikowaną materią prawną, jednocześnie wskazuje na rozległą wiedzę Autora i swobodę poruszania się w omawianym obszarze. Doktorant zachowuje ciągłość argumentacji, jest konsekwentny, wykazuje się dużą samodzielnością, odwagą w prezentowaniu swoich poglądów, czasem dyskusyjnych, niemniej prezentowanych w sposób rzeczowy i wyważony.

V. Strona formalna pracy zasługuje na pozytywny odbiór, niemniej można dostrzec pewne niedociągnięcia warsztatowe, niewielkie błędy techniczne lub językowe np. literówki, niewłaściwe końcówki, drobne powtórzenia. Do drobnych mankamentów zaliczyć można także brak umieszczenia skrótu EDI (str. 147) w wykazie skrótów czy też błędy w konstrukcji przypisów poprzez zdarzające się niekonsekwentne skracanie tytułów, czy brak wykorzystywania „dz.cyt.” lub „tamże”.

Konstruując wykazy bibliograficzne Autor ujął wykorzystane w pracy akty prawne w kolejności alfabetycznej. Konieczne przed publikacją wydaje się zastosowanie kryterium hierarchii źródeł oraz chronologii ich wydania przy dokonywaniu ich przyporządkowania

w stosownym wykazie. Wskazane tu uchybienia mają charakter jedynie techniczny i w żadnej mierze nie ujmują walorów merytorycznych ocenianej rozprawy.

VI. Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską Pana mgr. Piotra Pieńkosza pt.: „*Pleczeńć elektroniczna w obrocie prawnym w Polsce*”, napisaną pod kierunkiem prof. dr hab. Grażyny Szpor oraz promotora pomocniczego dr. Kamila Czaplickiego, biorąc pod uwagę wybór tematu badawczego, przemyślaną konstrukcję pracy oraz poziom opanowania warsztatu naukowego, stwierdzam, że rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazując dużą wiedzę Doktoranta z zakresu nauk prawnych oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oznacza to, że rozprawa ta spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z tym wnoszę o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie Pana mgr. Pawła Pieńkosza do dalszych etapów w przewodzie doktorskim.

